

VII. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

7.1. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

(Шановалова, Алла; Добровольська, Наталія)

З огляду новітнього українського ландшафту, соціальна робота постає як основна дисципліна, що працює на зв'язку між суспільним добробутом і системними проблемами. У сучасному вимірі її важливість виходить за межі традиційних парадигм, каталізованих динамічними соціально-політичними контекстами, включаючи, нинішню ситуацію в Україні. Соціальна робота виступає як інструмент стійкості, пропонуючи багатогранні можливості для задоволення та коригування різноманітних потреб окремих осіб, сімей і громад у бурхливих обставинах. Завдяки інтеграції емпіричних досліджень, етичних принципів і культурно чутливих практик соціальна робота бере на себе трансформаційну роль у пом'якшенні несприятливих конфліктних наслідків, зміцненні соціальної згуртованості та сприянні стійким зусиллям з розбудови миру і спокою.

На тлі війни в Україні, актуальність соціальної роботи набуває підвищеного значення, посилюючи її імператив у пом'якшенні людських страждань і зміцненні стійкості постраждалого населення. Проте важливо розуміти, що у цьому сучасному вимірі соціальна робота долає географічні кордони, складні перетини переміщень, травм і соціально-економічних нерівностей. Через цілісну призму втручання соціальної роботи охоплюють психосоціальну підтримку, захист прав людини та ініціативи з розширення прав і можливостей громади, спрямовані на підтримку людської гідності серед труднощів. Завдяки сприянню співпраці з різними зацікавленими сторонами, включаючи урядові установи, неурядові організації та громадські ініціативи, соціальна робота в сучасному контексті постає потужною силою, що каталізує сталий розвиток і сприяє формуванню інклюзивних суспільств у бурхливий час.

Варто засвідчити, що у деяких наукових визначеннях акцентується активна роль соціальної роботи і відзначається її ключовий вплив на формування системи. Наприклад, В. Полтавець стверджує, що соціальна робота — це не лише набір теоретичних знань, але й практика,

спрямована на забезпечення соціальної справедливості через підтримку найменш захищених груп суспільства та боротьбу з факторами соціального виключення. Т. В. Семигіна у свою чергу розглядає соціальну роботу як механізм регулювання взаємодії людини з суспільством, надання допомоги у подоланні проблем та забезпечення можливості належного самовираження та повноцінного життя [9, с. 65].

Логічним є твердження Л. Моргай та Н. Олійник, що соціальна робота відзначається спрямованістю на гуманне та альтруїстичне ставлення однієї особистості до іншої, виключаючи прояви егоїзму та власних потреб. Це унікальний вид практичної діяльності, оскільки його мета — не лише надання допомоги потребуючим, а й виховання в них здатності до самодопомоги. Соціальна робота передбачає як надання підтримки та соціального захисту, так і контролюючий вплив на індивідів, сприяє встановленню складних взаємин, де переважає акцент на розвиток творчих сил і здібностей кожної особистості [7, с. 46].

У роботі О. Карпенко знаходимо слушну думку, що при аналізі сутності соціальної роботи необхідно враховувати два аспекти складних життєвих ситуацій. З одного боку, вони виникають на основі різноманітних подій, які можуть змінюватися; з іншого боку, складні життєві ситуації формуються на основі когнітивних та емоційних реакцій людини, що визначають її поведінкові стратегії. Крім того, говорячи про гуманістичні ідеї в контексті соціальної роботи, важливо зазначити, що життя людини нерозривно пов'язане з її оточенням та іншими особами. Тут мова йде про здатність або нездатність людини зберігати свою цілісність та автономність у важких життєвих обставинах. У таких ситуаціях соціальний працівник має можливість і потребу активно використовувати консультування як найбільш підходящий метод роботи для широкого кола людей [5, с. 89].

Аналізуючи широке коло наукових доробок, ми прийшли до висновку, що за своєю суттю соціальна робота — це професія, спрямована на підвищення добробуту окремих осіб, сімей, груп і спільнот шляхом вирішення складних соціальних проблем, сприяння соціальній справедливості та захисту прав і розширення можливостей маргінальних груп населення. Її функції поширюються на різні сфери, включаючи, але не обмежуючи, безпосередню практику, розробку політики, дослідження, освіту та організацію громади, що відображає його цілісний та комплексний підхід до соціальних змін.

Зазначимо, що однією з визначальних особливостей соціальної роботи є її відданість принципам соціальної справедливості, прав

людини та поваги до різноманітності. Соціальні працівники діють у рамках етичних норм, які віддають перевагу гідності та цінності кожної людини, виступаючи за справедливий доступ до ресурсів і можливостей, кидаючи виклик системам гноблення та дискримінації. Такий наголос на соціальній справедливості підкреслює роль професії у вирішенні проблем структурної нерівності та сприянні інклюзивним практикам, які підтримують невід’ємні права та гідність усіх членів суспільства.

Однак, повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі зміни в суспільній динаміці, докорінно змінивши ландшафт, у якому діє соціальна робота. Ці нові реалії характеризуються підвищеним рівнем травми, вимушеним переміщенням людей та соціально-економічними потрясіннями, що вимагає парадигмальної еволюції в практиці соціальної роботи. Наголосимо, що у відповідь на ці нові виклики соціальна робота повинна адаптуватися та впроваджувати інновації, охоплюючи динамічну структуру, яка визнає складність сучасного конфлікту та його наслідків. Традиційні ролі соціальних працівників розширилися й охоплюють не лише безпосереднє надання послуг, але й адвокацію, розробку політики та зусилля з мобілізації громади, які спрямовані на усунення основних причин конфлікту та сприянню сталим ініціативам з розбудови миру.

Після 24 лютого 2022 року стало очевидним, що немає часу на виконання всіх формальних процедур. Міністерство соціальної політики України напочатку березня 2022 року розробило рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Вони передбачали спрощення та оптимізацію процедур надання деяких соціальних послуг. Однією з ключових методичних порад місцевим органам влади було зазначено надання соціальних послуг екстрено (кризово), замість застосування повної процедури. Цей вид надання послуг дозволяє приймати рішення протягом доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення або повідомлення про необхідність надання допомоги особі.

Як слушно зазначає І. Івженко, Т. Голубенко та О. Дичко: «призначення соціальних працівників в Україні змінилось, насамперед через економічні та політичні умови, і підготовка майбутніх фахівців цієї сфери потребує якісного оновлення, коректив у зв’язку з сучасними подіями, проблемами різних категорій населення. Для вирішення складнощів необхідні альтернативні рішення, інноваційні засоби, методи та форми» [4, с. 391].

Наголосимо, що однією з найпомітніших трансформацій в сучасних умовах є імператив для соціальної роботи — прийняти підхід, що інформований про травму, на всіх рівнях втручання. Поширений характер травми серед постраждалого від конфлікту населення вимагає тонкого розуміння її впливу на окремих людей, сім'ї та громади. Соціальні працівники повинні володіти знаннями та навичками, щоб розпізнавати, оцінювати та ефективно реагувати на травму, надаючи пріоритет психологічному благополуччю та стійкості тих, кого вони обслуговують. Більше того, зростає визнання взаємозв'язку між індивідуальною травмою та ширшими структурними несправедливостями, що підкреслює важливість системної адвокації та ініціатив із розширення можливостей у сфері соціальної роботи.

На нашу думку, війна підкреслила критичну важливість міжгалузевої співпраці та міждисциплінарних підходів у вирішенні складних соціальних проблем. Водночас, соціальних працівників усе частіше закликають співпрацювати з професіоналами з різних галузей, включаючи психічне здоров'я, охорону здоров'я, право та міжнародні відносини, щоб надати комплексну та цілісну підтримку постраждалому населенню. Цей міждисциплінарний підхід не тільки підвищує ефективність втручань, але й сприяє більш інтегрованій реакції на багатогранні потреби окремих осіб і громад, які постраждали від конфлікту. У цьому ландшафті, що розвивається, соціальна робота постає каталізатором соціальних змін, долаючи взаємозв'язок конфліктів, нерівності та стійкості, щоб прокласти шлях до більш справедливого та інклюзивного суспільства.

Слід відзначити, що суспільство, спрямоване на виховання толерансності та підтримки серед ветеранів війни, є не лише своєчасним, але й необхідним у світлі складних викликів, з якими вони стикаються на шляху до адаптації та соціалізації. Оскільки країна готується до «припливу» ветеранів після війни та під час неї, необхідно докласти спільних зусиль, щоб сприяти їхній реінтеграції в цивільне життя з гідністю та стійкістю. Для України важливо вже зараз активно розглядати багатогранні аспекти адаптації ветеранів, надаючи платформу для співпраці між державними органами, громадськими організаціями та самими ветеранами.

Соціальні працівники під час війни в Україні змушені були адаптувати свою роботу до нових умов, щоб продовжувати надавати підтримку. Це сталося шляхом:

1. Впровадження онлайн-надання послуг. Багато соціальних послуг, які раніше надавалися очно, тепер доступні онлайн. Це дозволяє людям отримувати допомогу, не виходячи з дому, що є особливо важливим для жителів небезпечних районів або людей з обмеженою мобільністю.

2. Забезпечення гуманітарної допомоги. Соціальні працівники відіграють ключову роль у наданні гуманітарної допомоги людям, які постраждали від війни. Це може включати роздачу їжі, одягу, ліків та інших товарів першої необхідності, а також допомогу з тимчасовим житлом та евакуацією.

3. Надання психологічної підтримки. Війна спричинила значний психологічний стрес для мільйонів людей в Україні. Соціальні працівники надають психологічну підтримку людям, які пережили травму, втрату близьких, а також тим, хто страждає від тривоги та депресії.

4. Робота з вразливими групами населення. Війна особливо сильно вплинула на вразливі групи населення, такі як люди з інвалідністю, люди похилого віку, діти та жінки. Соціальні працівники надають цим групам додаткову підтримку та послуги, щоб допомогти їм впоратися з наслідками війни [3, с. 1505].

Окрім того 14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла зміни до Закону «Про соціальні послуги», які спрощують деякі норми для оптимізації надання соціальних послуг. Зокрема:

1. Збільшені повноваження місцевих органів влади: їм надали можливість визначати особливості порядку організації та надання соціальних послуг на території відповідної громади у разі введення надзвичайного або воєнного стану. Проте це не суперечить логіці та нормам законодавства.

2. Соціальні послуги надаються екстрено (кризово) у період воєнного стану.

3. Особам (незалежно від їхнього рівня доходу), які зазнали збитків внаслідок пожежі, стихійного лиха, катастрофи, бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації, всі соціальні послуги надаються безоплатно.

4. Змінилося визначення сукупного доходу громадян для визначення малозабезпечених осіб. Тепер середньомісячний сукупний дохід громадян визначається з урахуванням кварталу, а не шести останніх місяців (як це було раніше) [8].

Зважаємо, що центральним питанням соціальної роботи в Україні є визнання різноманітних потреб ветеранів, включаючи фізичну

реабілітацію, психологічну підтримку та доступ до освіти та можливості працевлаштування. Завдяки інтерактивним сесіям і семінарам, ветерани матимуть можливість висловити свої проблеми та прагнення, отримати цінну інформацію про наявні ресурси та мережі підтримки. Соціальна робота, у взаємодії з громадськими організаціями та державними установами повинні дбати про підвищення обізнаності громадськості, вихованню культури вдячності та розумінню жертв, принесених ветеранами, зменшуючи ризик соціальної стигматизації та ізоляції.

На нашу думку, важливість соціальних гарантій, забезпечення житлом, комплексна підтримка сімей ветеранів — це ті теми, які необхідно розглядати в першу чергу. Залучаючись до відкритого діалогу та спільного вирішення проблем, зацікавлені сторони працюватимуть над розробкою дієвих стратегій для усунення існуючих прогалин у мережі соціального захисту та підвищення доступності пільг і послуг для всіх ветеранів, незалежно від їхнього географічного розташування чи походження. Крім того, соціальна робота повинна слугувати каталізатором для налагодження значущих зв'язків і солідарності між ветеранами, сприяючи почуттю приналежності та мети їхнього переходу до цивільного життя.

Слід зауважити, що держава також активно працює в заданому напрямку. Згідно з Національним інститутом стратегічних досліджень, Міністерство у справах ветеранів України уже зробило у цьому напрямку перші кроки. Окрім того, було створено та впроваджено єдиний електронний державний реєстр ветеранів війни, який містить відомості про учасників бойових дій усіх категорій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та родини загиблих.

Наголосимо, що з 1 липня 2023 року у чотирьох регіонах України розпочався пілотний проєкт «Інститут помічника ветерана». Згідно з проєктом, головне завдання помічника ветерана — це надання всебічної допомоги українським захисникам під час переходу їх від військової служби до цивільного життя, а також після повернення з фронту та служби додому. Помічник ветерана буде працювати в громаді і матиме відповідальність за допомогу 100 ветеранським родинам.

Також важливо відзначити, що 10 жовтня 2023 року на засіданні Кабінету Міністрів України було ухвалено рішення про розширення проєкту «Інститут помічника ветерана» ще на шість регіонів. Як відомо, 44,2 млн грн на реалізацію цього проєкту.

Зауважимо, що основна ідея проєкту — це надання різнопланової підтримки ветеранам з боку уповноваженої людини, яка має розуміння і досвід у вирішенні всіх їхніх потреб та проблем. Помічник ветерана зустрічатиме в громаді людей, які повернулися з фронту, і надаватиме їм необхідну допомогу та підтримку.

Цікаво, що після розширення проєкту кількість посад помічників ветеранів збільшилася з 400 до 550, у майбутньому планується розширення кількості посад помічників ветеранів до 15 тисяч, щоб охопити всіх, хто потребує консультацій та підтримки.

Отже, згідно з постановою Кабінету Міністрів України, відповідним обласним та міським державним (військовим) адміністраціям необхідно реалізувати експериментальний проєкт та до 31 січня 2024 року подати Міністерству ветеранів інформацію про його результати. Після отримання цієї інформації Міністерство ветеранів протягом двох місяців має підготувати пропозиції щодо внесення змін до законодавчих актів для впровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя [1].

У цьому аспекті не можна не зауважити про ще один значний крок — впровадження посади «помічник ветерана». Як зазначає керівниця управління соціальної політики та охорони здоров'я Бориспільської міської ради О. Коротка, у відповідних регіонах вже формуються підрозділи з ветеранської політики на базі управлінь соціальної політики та соціального захисту населення. Ветеран звертається до цих управлінь після звільнення з військової служби, у разі поранення чи списання з лав ЗСУ. За словами керівниці управління, фактично, соціальна політика в першу чергу буде ветеранською, а потім виконуватиме інші послуги. Тому створення підрозділу ветеранської політики, який буде займатися соціальним супроводом ветеранів і сімей загиблих військовослужбовців, має велике значення [2].

Додамо, що в рамках цього нововведення створюється посада «помічника ветерана». Ця послуга передбачає супровід ветерана або його сім'ї в кризових ситуаціях: в оформленні документів, представництві інтересів, юридичній допомозі, консультуванні, посередництві та представництві інтересів в державних органах, а також наданні іншої допомоги, у тому числі благодійної та гуманітарної.

Окрім того, створення такого сервісу допомагає ветеранам та їхнім родинам впоратися з важкими ситуаціями, які можуть виникнути після повернення з військової служби. Воно дозволяє швидко та ефективно оформити всі необхідні документи і отримати необхідну допо-

могу, особливо в умовах стресу та психологічного навантаження, що часто відчують ветерани та їхні родичі.

У цьому контексті слід згадати О. Логвінову, яка зазначає, що сьогодні спектр соціальних послуг та інших можливостей отримання військовими та їхніми сім'ями соціальної допомоги поступово розширюється. Дослідження вітчизняних науковців, таких як М. Барій, О. Дзьобаня, І. Зверева, А. Капська, С. Корольов, Г. Лактіонова, Я. Подоляк, О. Тарська, В. Тюрина, М. Феденко, підтверджують, що реформування та реорганізація Збройних Сил України внесли істотні зміни у життя сімей військовослужбовців. Згідно з дослідженням Н. Квітко, головним завданням соціальних працівників стало надання допомоги у відновленні та задоволенні духовних і соціокультурних потреб військовослужбовців [6, с. 66].

Зважаючи на це, сфера соціальних послуг для осіб, які пройшли через умови військового конфлікту, повинна вийти за межі матеріальної допомоги і охоплювати духовну та соціокультурну підтримку. Різноманітні види соціальної, соціально-педагогічної та психологічної допомоги, які охоплюють різні сфери життєвих інтересів людини, сприяють зміцненню та активізації адаптаційного потенціалу особистості, запобігають негативним впливам на неї, забезпечують охорону та захист прав людини і громадянина.

Важливо також і те, що останнім часом інтенсивно впроваджуються нові методи і технології соціальної роботи з військовослужбовцями. Сучасна соціальна робота пропонує використовувати як первинні, так і вторинні методи у роботі з військовослужбовцями та їхніми сім'ями. До первинних методів належать: індивідуальна терапія, сімейна терапія, групова терапія. До вторинних відносяться: планування, консультування, супровід та інші.

Основними процедурами технології сучасної соціальної роботи з військовослужбовцями є:

1. Соціальна профілактика — діяльність, спрямована на попередження проблем індивіда та подолання їхніх причин.

2. Соціальна реабілітація — діяльність, спрямована на подолання наслідків проблем та відновлення стану соціального функціонування.

3. Соціальна підтримка — діяльність, спрямована на компенсацію ресурсів військовослужбовця, втрачених під впливом проблеми [11, с. 346].

Серед засобів, що найбільш використовуються у сучасній соціальній роботі з ветеранами та їхніми сім'ями, провідним є соціально-

психологічний тренінг. Нині активно визначають соціально-психологічний тренінг як форму спеціально організованого спілкування, психологічний вплив якого базується на активних методах групової роботи. Такий підхід допомагає військовослужбовцям подолати стрес, сформувані здатність до комунікації, адаптуватись після повернення із військової служби, запобігти професійному вигоранню та професійним деформаціям у майбутньому. Таким чином, соціально-психологічний тренінг набуває найбільшого значення у соціальній роботі з військовослужбовцями.

Варто зауважити, що тренінгові заняття полегшують і прискорюють процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками ефективної соціальної поведінки, сприяють оптимізації комунікативних можливостей людини, створюють можливості для більш повного самопізнання і самовизначення. Зміст соціально-психологічного тренінгу для військовослужбовців в основному спрямований на розвиток комунікативних здібностей, сприяння згуртованості військового колективу, стимулювання особистісного зростання, розвиток творчих здібностей, адаптаційних можливостей, безконфліктного, позитивного спілкування, зняття емоційної напруги, релаксацію тощо. Робота з військовослужбовцями здійснюється за допомогою певних методів, таких як рольові ігри, кейс-метод, метод «мозкового штурму», релаксаційні вправи, методики зворотного зв'язку та арт-терапія [6, с. 68].

Проте слід наголосити, що війна в Україні спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу, яка суттєво вплинула на функціонування соціальної сфери. З одного боку, війна призвела до зростання потреб у соціальних послугах, а іншого — ускладнила їхнє надання. Соціальні працівники в Україні змушені були адаптувати свою роботу до нових умов, щоб продовжувати надавати підтримку нужденним. Це сталося шляхом запровадження онлайн-надання послуг, забезпечення гуманітарної допомоги, надання психологічної підтримки та роботи з вразливими групами населення.

Війна продемонструвала важливість координації та співпраці між різними соціальними службами, а також з іншими зацікавленими сторонами. Це призвело до кращого надання послуг та більш ефективного використання ресурсів. Війна в Україні матиме довгостроковий вплив на роботу соціальної сфери. Важливо буде продовжувати досліджувати та оцінювати потреби людей, постраждалих від війни, та розробляти нові та інноваційні способи надання їм підтримки.

Окрім традиційної сфери діяльності, яка зосереджується на наданні допомоги ветеранам, соціальні працівники активно опікуються переселенцями, вразливими соціальними групами та всіма, хто потребує підтримки в цей складний час для України.

Вважаємо, що допомога переселенцям включає інформаційну, психо-соціальну підтримку, та практичну допомогу з оформленням документів, отриманням гуманітарної допомоги, пошуком роботи тощо. Соціальні працівники надають вразливим групам населення комплексний супровід, який містить соціальні послуги, захист прав та адвокацію.

Важливо зазначити, що соціальна робота в Україні під час війни не обмежується лише певними категоріями населення. Допомогу можуть отримати всі, хто її потребує, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи місця проживання. Війна стимулює розвиток нових видів соціальних послуг та інноваційних методів роботи, таких як онлайн-консультування, телефони довіри, мобільні бригади соціальної допомоги.

Слід розуміти, що в період війни соціальна робота має і свої численні виклики. Ці виклики охоплюють різні сфери, включаючи, але не обмежуючи, доступ до послуг, психо-соціальну підтримку, переміщення та збереження прав людини. Кожен виклик створює певні перешкоди для ефективного втручання в соціальній роботі, вимагаючи комплексної та адаптивної відповіді як від практиків, так і від політиків.

Зазначимо, що проблема доступу до послуг у контексті війни в Україні підкреслює критичну роль соціальної роботи у подоланні прогалин у основній інфраструктурі та задоволенні унікальних потреб постраждалого населення. Затяжний характер воєнного конфлікту спричинив значні збої в системах охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення, посилюючи вразливість окремих людей і громад, які вже стикаються з наслідками переміщення та незахищеності. Переміщення, незахищеність і матеріально-технічні обмеження ще більше посилюють перешкоди для надання послуг, особливо у віддалених і постраждалих від конфлікту районах. Соціальні працівники повинні впоратися з цими проблемами, щоб забезпечити справедливий розподіл ресурсів і надання основних послуг тим, хто їх потребує, часто вимагаючи інноваційних підходів, таких як мобільні аутрич-групи та послуги телемедицини, щоб охопити ізольовані громади.

На наш погляд, поширена травма та психологічний дистрес, які зазнають особи, що зазнали конфлікту, створюють значні проблеми

для соціальних працівників, яким доручено надавати психосоціальну підтримку та послуги з психічного здоров'я. Травма, горе та втрата, пов'язані з війною, можуть проявлятися в ряді психологічних симптомів, включаючи депресію, тривогу та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що потребує втручання з урахуванням культурних особливостей та травми. Більше того, стигматизація навколо проблем психічного здоров'я та обмежена доступність кваліфікованих спеціалістів у сфері психічного здоров'я ще більше ускладнюють ці виклики, підкреслюючи необхідність ініціатив із розбудови потенціалу та підходів на основі громади для задоволення психосоціальних потреб.

На нашу думку, переміщення та міграція є ще одним вагомим викликом. Війна призвела до масового переміщення, коли мільйони українців були змушені залишити свої домівки в пошуках безпеки. Переміщені особи стикаються з безліччю проблем, включаючи неадекватне житло, обмежений доступ до основних послуг і підвищену вразливість до експлуатації та насильства. Соціальні працівники відіграють вирішальну роль у наданні підтримки та адвокації для переміщених осіб, полегшуючи доступ до притулку, правової допомоги та можливостей для існування. Крім того, довгострокова інтеграція переміщеного населення в приймаючі громади вимагає скоординованих зусиль для усунення соціально-економічної нерівності та сприяння соціальній згуртованості.

Підкреслимо, що війна в Україні відзначається масовими порушеннями прав людини з боку ворога, включаючи свавільні затримання, тортури та дискримінацію вразливих груп, таких як жінки, діти та етнічні меншини. Соціальні працівники знаходяться в авангарді зусиль із захисту та просування прав людини, захищаючи права маргінальних груп населення та надаючи правову допомогу жертвам жорстокого поводження та експлуатації. Проте робота в умовах політичної нестабільності та безкарності створює величезні труднощі, що вимагає активної пропаганди та співпраці з правозахисними організаціями, щоб притягнути винних до відповідальності та забезпечити справедливість для тих, хто пережив злочин.

Однією з найбільших проблем на сьогодні є нестача кадрів. Саме нестача ресурсів: як людського кадрового потенціалу, так і матеріального забезпечення, є серйозною проблемою у багатьох громадах. Ця проблема існувала навіть до загострення воєнного конфлікту. Дослідження показують, що не дивлячись на нестачу соціальних працівників, оголошень про вакансії на такі посади надто мало. Це може бути

зумовлено «прихованими вакансіями», коли інформація про наявність вільних місць не публікується публічно. Це може мати корупційні мотиви або ж очікування, що особа, яка отримала статус ВПО, може повернутися на свою попередню посаду. Низька оплата праці також впливає на цю ситуацію. Середня зарплатня соціальних працівників залишається досить низькою, що робить цю професію малопривабливою. Враховуючи значення їхньої роботи та фізичне навантаження, низькі зарплати не стимулюють людей працювати у цій сфері.

Окрім того, низька залученість недержавного сектору до надання соціальних послуг є серйозною проблемою в Україні. Хоча Міністерство соціальної політики проводить політику співпраці з недержавним сектором, але далеко не всі громади використовують наявні можливості. Більшість надавачів соціальних послуг у країні — це державні або комунальні організації і підприємства. Громадські та благодійні організації становлять лише невелику частину від всіх зареєстрованих надавачів соціальних послуг.

Додаємо, що ця проблема існує вже давно, проте механізми залучення недержавних організацій були передбачені в законодавстві ще майже 20 років тому. Для вирішення цієї проблеми потрібна активна співпраця з органами влади та громадським сектором [10].

Як бачимо, війна в Україні створює складні виклики для сфери соціальної роботи, вимагаючи від практиків орієнтуватися в питаннях доступу, травм, переміщення та прав людини в їхніх зусиллях надати підтримку особам і громадам, які постраждали від конфлікту. Вирішення цих викликів вимагає мультидисциплінарного та правового підходу, заснованого на принципах соціальної справедливості, розширення можливостей і солідарності.

Як можемо засвідчити, цілі сучасної соціальної роботи з учасниками бойових дій включають збереження фізичних та психічних сил військовослужбовців, корегування їхніх особистісних установок та стимулювання їхнього розвитку в суспільстві. Оптимізація сучасних технологій соціальної роботи можлива за умови:

1. Розширення спектру послуг у державній мережі соціальних служб: Необхідно забезпечити доступ до різноманітних соціальних послуг для військовослужбовців та їхніх родин у державних установах.

2. Створення альтернативних осередків соціальних послуг: Потрібно розвивати альтернативні форми надання соціальної допомоги, такі як громадські та благодійні організації, які можуть доповнювати державну мережу.

3. Підготовка фахівців із соціальної роботи: Важливо забезпечити соціальним працівникам спеціалізовану підготовку та досвід роботи у військовому середовищі для ефективного вирішення проблем військовослужбовців.

4. Організація самодопомоги та взаємодопомоги: Важливо створити механізми самодопомоги та взаємопідтримки серед родин військовослужбовців, щоб забезпечити їм необхідну підтримку та допомогу.

5. Формування дієвої соціальної політики держави: Необхідно розробляти та впроваджувати ефективні соціальні програми та заходи з соціального захисту учасників військових подій в Україні, забезпечуючи їхні права та потреби [11, с. 346].

Зараз ми спостерігаємо, що органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні громадян соціальними послугами. Оскільки держава, зазвичай, концентрує свої ресурси на оборону та інші пріоритетні сфери, саме органи місцевого самоврядування знаходяться в першій лінії надання соціальних послуг на місцевому рівні.

Нарешті, місцева влада надає допомогу учасникам військових дій та їхнім сім'ям, а також іншим категоріям населення, які потребують соціальної підтримки. Органи місцевого самоврядування можуть шукати додаткові джерела фінансування, співпрацювати з громадськими організаціями та благодійними фондами для забезпечення необхідних соціальних послуг. Ця роль важлива, оскільки органи місцевого самоврядування краще знають потреби своїх громад та можуть більш ефективно реагувати на них, забезпечуючи доступ до соціальних послуг та підтримки там, де вона найбільш потрібна.

Наостанок, завдяки всебічному дослідженню багатогранних проблем, що виникають, починаючи від доступу до послуг і психосоціальної підтримки до переміщення та збереження прав людини, стає очевидним, що соціальна робота відіграє ключову роль у вирішенні складних потреб осіб і громад, які постраждали від конфлікту. Війна в Україні спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу, яка суттєво вплинула на сферу соціальної роботи. З одного боку, вона призвела до зростання потреб вразливих груп населення, з іншого — створила нові виклики для соціальних працівників. Соціальні працівники стикаються з величезним навантаженням, обмеженими ресурсами, небезпечною роботою та психологічними травмами. Проте війна також стимулює інновації, співпрацю, підвищує видимість професії та дає можливість соціальним працівникам розвивати нові навички.

Інвестування у соціальну роботу, підтримка психосоціального благополуччя соціальних працівників, розвиток міжнародної співпраці та підвищення обізнаності про роль соціальної роботи — це ключові кроки, які допоможуть подолати наслідки гуманітарної кризи та сприятимуть відбудові мирного життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Адаптація ветеранів війни до мирного життя: помічник ветерана. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiya-veteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana> (дата звернення: 15.04.2024)
2. Ветерани, родини загиблих та безвісти зниклих: з ким та як сьогодні працює управління соціальної політики громади. Вісті. URL: <https://i-visti.com/news/13618-veterani-rodini-zagiblih-ta-bezvsti-zniklih-z-kim-ta-yak-sogodn-pracyuye-upravlnnya-socainoyi-politiki-gromadi.html> (дата звернення: 15.04.2024)
3. Добровольська Н., Кравченко А. Результати розвитку компетентності майбутніх фізичних терапевтів у професійному спілкуванні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2 (30). С. 1503–1514.
4. Івженко І., Голубенко Т., Дичко О. Підготовка фахівців соціальної роботи (соціальних працівників) в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 388–400.
5. Карпенко О. Г. Теорія і практика професійного становлення соціально-го працівника: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2014. 296 с.
6. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2021. № 2 (7). С. 61–72.
7. Моргай Л. А., Олійник Н. М. Соціальна робота як невід'ємна складова сучасного суспільства «Проблеми та перспективи соціальної роботи та психології в умовах війни»: матеріали II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції (Умань, 2 березня 2023 рік). Умань: УДПУ, 2023. С. 45–48.
8. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.04.2024)
9. Семігіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму, 2020. 275 с.
10. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/11/07/sotsialni-poslugi-v-umovah-vijni-novi-zmini-ta-vikliki/> (дата звернення: 15.04.2024)
11. Турбан В. В. Реабілітаційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій в центрах соціальних служб: етичний аспект. *Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність*. 2018. С. 346–349.